

NEGUSTORI ALOGENI ÎN STRUCTURA ETNICĂ A BURGHEZIEI COMERCIALE DIN CHIȘINĂU (1812-1868)

Valentin TOMULEȚ

Anexând în 1812 teritoriul dintre Prut și Nistru – teritoriu ce nu-i aparținea și la care nu avea niciun drept, țarismul depune toate eforturile pentru a-l coloniza, schimbându-i structura demografică, folosind în acest scop practica deznaționalizării și creării unui sprijin social în persoana unei noi stări sociale în proces de constituire – a burgheziei economice (comerciale, cămătărești, manufacturiere etc.). Acest proces devine destul de evident în Chișinău, noul centru administrativ al regiunii anexate.

De aceea, în studierea întrebării privind geneza și evoluția burgheziei comerciale, o însemnătate deosebită are și înțelegerea proceselor legate de imigrație și de activitatea comercială în Basarabia a negustorilor alogeni – armeni, greci, evrei, bulgari și a celor din guberniile interne ruse, mulți dintre care s-au transferat cu traiul în Basarabia după 1812, completând rândurile burgheziei comerciale basarabene, în special celei din Chișinău, unde erau posibilități mult mai mari de a desfășura comerțul și a obține suficiente venituri. Nu mai puțin importantă este și analiza poziției pe care a luat-o administrația imperială și cea regională în această problemă, inclusiv măsurile întreprinse de țarism în vederea statornicirii în Basarabia a negustorilor alogeni și a creării unei burghezii comerciale cosmopolite.

Problema imigrării și activității comerciale a negustorilor străini în Moldova pe parcursul secolelor XIV-XVIII a fost obiect de studiu în istoriografia românească¹, însă în istoriografia din Republica

Moldova ea a fost cercetată doar parțial². În ce privește activitatea comercială a negustorilor armeni, greci, evrei, precum și a celor din guberniile interne în Basarabia după anexarea ei la Imperiul Rus, menționăm că această problemă n-a constituit obiectul unor cercetări speciale în istoriografia moldovenească. Din lucrările dedicate istoriei Basarabiei în prima jumătate a sec. al XIX-lea în perioada postbelică doar istoricii V.I. Jukov³ și M.P. Muntean⁴ au constatat rolul deosebit al negustorilor alogeni în învi-orarea vieții economice după anexarea provinciei la Rusia. Dar problema a rămas nestudiată, fiindcă, în afara acestor constatări, niciun istoric nu s-a ocupat în mod deosebit de activitatea comercială a negustorilor alogeni în Basarabia, evidențiind, în acest scop, orașul Chișinău, n-a fost elucidată politica comercială a țarismului față de această categorie socială și de împrejurările în care aceștia au conlucrat cu negustorii autohtoni și cu cei din guberniile interne ruse. Necercetată a rămas și imigrația evreiască și a altor etnii în Basarabia, consecințele acestora asupra pro-

III, București, 1939-1940); Sc. Callimachi, S. Cristian, *Călători și scriitori străini despre Evreii din Principatele Române*, Iași, 1935; Eugen Campus, *Istoria evreilor*, București, 1944, vol. I-II; M.A. Halevy, *Contribuții la istoria evreilor în România*, București, 1933.

² Ж.А. Ананян, „К истории переселения армян в Молдавию и Бессарабию”, *Вестник общественных наук АН Армянской ССР*, Ереван, 1966, nr. 9, pp. 90-98 (în limba armeană); Е.М. Подградская, *Торговые связи Молдавии со Львовом в XVI-XVII веках*, Кишинев, 1968; Idem, *Экономические связи Молдавского княжества и Балканских стран с Русским государством в XVII веке*, Кишинев, 1980; Idem, „Об армянских поселениях в Молдавии и их роль в развитии торговых связей страны с западно-украинскими землями (XVI-XVII вв)”, *Исторические связи и дружба украинского и армянского народов*, Вып. III, Ереван, 1971, pp. 208-221; В.С. Зеленчук, „Социальное и демографическое развитие армянского населения Молдавии в XIV-XIX вв.”, *Известия АН МССР. Серия общественных наук*, Кишинев, 1978, nr. 1, pp. 56-65; Idem, *Население Бессарабии и Поднепровья в XIX в.*, Кишинев, 1979, pp. 60-63.

³ В.И. Жуков, *Города Бессарабии 1812-1861 годов (Очерки социально-экономического развития)*, Кишинев, 1964.

⁴ М.П. Мунтян, „Экономическое развитие дореформенной Бессарабии”, *Ученые записки Кишиневского ун-та. (История)*, Кишинев, т. 117, p. 337.

¹ I.S. Valentianu, *Evreii în România*, București, 1866; B.P. Hasdeu, „Armenii în România”, *Columna lui Traian*, I, 1870, nr. 30, 33; Dr. G. Schwartzfeld, „Evreii din Moldova sub Regulamentul Organic. Studiu istoric”, în *Calendar pentru izraeliți*, Bacon-București, XIII-XIV, 1890-1891, 1891-1892; Grigore Goilav, „Armenii ca întemeietori de orașe în partea de Răsărit a Europei”, *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, București, 1909, X; N. Iorga, „Armenii și românii. O parabolă istorică”, *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice*. S. II, t. XXXVI, București, 1913; N. Iorga, „Istoria evreilor în țările noastre”, *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice*. S. II, t. XXXVI, București, 1913; Vlad Bănățeanu, *Armenii în istoria și viața românească*, București, 1938; Leonid C. Popovici, „O statistică a armenilor din Țările Române la 1809”, *Arhiva Basarabiei*, II, 1830; H. Dj. Simini, *Armenii în viața economică a Țărilor Române*, București, 1944 (extras din *Balkanica*, II-

cesului constituirii burgheziei comerciale naționale etc.

A expune o problemă atât de vastă cum este activitatea negustorilor alogeni în Basarabia în sec. al XIX-lea, în cadrul unui articol științific, este destul de dificil. De aceea ne vom referi doar la anii 1812-1868, având drept punct de referință anul 1830, când în urma deciziei Senatului Guvernant din 26 septembrie cordonul vamal de la Nistru este suprimat și Basarabia este inclusă în sistemul pieții interne ruse, iar în provincie este instituită structura de ghildă.

În determinarea locului și rolului negustorilor alogeni în structura etnică a burgheziei comerciale din Chișinău urmează să ținem cont de următoarele particularități ce s-au creat în Basarabia după 1812:

1. După anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus țarismul, din considerente fiscale, interesat de înviorearea vieții economice, susține și încurajează statornicirea negustorilor alogeni și a celor din guberniile interne ruse în diferite orașe ale Basarabiei, inclusiv în Chișinău. Activitatea negustorilor alogeni pe piața din Basarabia era reglementată atât de „obiceiul moldovenesc”, ce permitea încadrarea în comerț a tuturor stărilor sociale și a străinilor cu o plată a taxei ce nu depășea 15 lei anual⁵, cât și de legislația rusă. În baza legii de la 1 ianuarie 1807, negustorii străini ce se ocupau cu comerțul în Rusia erau scutiți în primele 6 luni de plata impozitelor, după care în următoarele 6 luni urmau să se înscrie în categoria oaspeților sau să părăsească hotarele Rusiei⁶.

2. Activitatea comercială a negustorilor alogeni în Basarabia, sporirea sau micșorarea numărului acestora pe piața basarabeană era dictată atât de interesele economice și politice, cât și de politica colonial-comercială promovată de țarism pe teritoriul nou-anexat. Beneficiind de diverse înlesniri și privilegii, numărul negustorilor străini a sporit considerabil, atingând doar în Chișinău în anii 1819-1821 cifra de 207 persoane: 136 de cetățeni austrieci, 68 de cetățeni turci (în fond, cetățeni moldoveni de peste Prut), 2 cetățeni prusaci și 1 cetățean francez⁷. În 1822, în orașul Chișinău se ocupau cu comerțul

deja 287 de negustori, inclusiv 232 de negustori din Imperiul Austriac, Imperiul Otoman, din Saxonia și Prusia și doar 55 de negustori și mic-burghezi din guberniile interne ruse⁸. Dar după lichidarea autonomiei limitate și provizorii acordate Basarabiei (1828) și întreprinderea măsurilor de încadrare a provinciei în sistemul economic și politic al Imperiului Rus, numărul negustorilor străini a început să se micșoreze. În 1829, în Chișinău desfășurau activități comerciale 156 de negustori străini: 103 cetățeni de peste Prut, 44 – austrieci, 4 – sârbi, 4 – polonezi și 1 cetățean englez⁹. După aplicarea regulamentului ghildelor din 26 septembrie 1830, numărul negustorilor străini încadrați în comerțul capitalei a continuat să se micșoreze ușor, constituind, în 1832, 139 de negustori din Imperiul Austriac, Imperiul Otoman, Moldova de peste Prut, din Serbia și Anglia și doar 38 din guberniile interne ruse¹⁰.

3. În Basarabia s-au transferat mulți negustori ruși și ucraineni, care până la anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus au comercializat mărfuri și s-au ocupat cu diferite meșteșuguri în Țările Române¹¹. Drept exemplu, în martie 1817, 25 de negustori din Moscova, Ekaterinoslav, Tula, Elisavetgrad, Kremenciug, Oboiansk, Putivli, Nikolaev, Belgorod, Viazniki etc., care în perioada războiului ruso-turc din 1806-1812 se ocupau cu comerțul în Țările Române, după încheierea Păcii de la București, s-au transferat la Chișinău și cereau de la administrația locală să rămână aici cu traiul permanent pentru a practica comerțul¹².

4. Unii dintre negustorii străini s-au transferat în Basarabia și din anumite considerente politice. La 20 martie 1822, Duma orașenească din Chișinău a discutat cererea negustorilor din Moldova F. Vasiliu, S. Coste-Rodovici, N. Hrisostom, G. Toma, I. Ciolan și S. Pengovici, care, alături de alți negustori, s-au strămutat, în urma evenimentelor din 1821 din Moldova de peste Prut, la Chișinău și, nemulțumiți de dublarea sau chiar triplarea impozitelor, cereau reducerea lor¹³. O cerere similară a fost înaintată de

2000. *Rezumatul comunicărilor. Științe socioumane*, Chișinău, 2000, p. 278.

⁸ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 160, f. 1-7; d. 157, f. 54-61.

⁹ *Ibidem*, d. 437, f. 28-38 verso.

¹⁰ *Ibidem*, d. 554, f. 22-38.

¹¹ Doar în 1809, în Moldova, de meșteșug și comerț se ocupau 434 de cetățeni ruși (ANRM, F. 1, inv. 1, d. 580, f. 2-9).

¹² ANRM, F. 5, inv. 1, d. 3, f. 662-664.

¹³ *Ibidem*, d. 194, f. 17-17 verso.

⁵ Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), F. 75, inv. 1, d. 426, f. 41-42.

⁶ *Ibidem*, d. 157, f. 42.

⁷ Valentin Tomuleț, „Activitatea comercială a negustorilor străini la Chișinău în anii '20-'30 ai sec. al XIX-lea”, *Conferința corpului didactico-științific „Bilanțul activității științifice a USM pe anii 1998-1999”. 27 septembrie – 2 octombrie*

negustorii sârbi, strămutați la Chișinău din Moldova în urma aceluiași eveniment¹⁴.

5. Negustorii străini ce se ocupau cu comerțul în Basarabia devin concurenți serioși nu numai pentru negustorii autohtoni, dar și pentru cei din guberniile interne ruse. Pe parcursul anilor '20-'30 ai sec. al XIX-lea negustorii autohtoni au cerut în repetate rânduri autorităților locale și centrale limitarea influenței negustorilor străini pe piața basarabeană, prin impunerea lor la impozite. Limitând importul unor mărfuri străine în Basarabia în baza tarifelor vamale din 1819 și 1822¹⁵, taxând negustorii străini în baza decretului din 1821 și acceptând importul din Rusia în Basarabia în baza „Regulamentului” din 19 februarie 1825¹⁶ a tuturor mărfurilor permise pentru export fără plata taxei vamale, țarismul căuta să protejeze negustorii autohtoni de concurență

negustorilor străini în Basarabia și să monopolizeze piața basarabeană pentru mărfurile ruse.

6. Către sfârșitul anilor '20 ai sec. al XIX-lea, în activitatea negustorilor străini și din guberniile interne ruse pot fi determinate următoarele particularități: în comerțul de iarmaroc predominau negustorii din guberniile ruse; în comerțul permanent – cei străini. De exemplu, în 1831, la iarmarocul Sf. Dumitru din Chișinău (26 octombrie-26 noiembrie), suma mărfurilor importate de 44 de negustori din guberniile ruse și de 21 de negustori străini (7 din Austria, 5 din Moldova, 4 din Țara Românească și 5 din Ungaria) depășea 219 mii de ruble, din care „mărfurilor ruse” le revenea – 167,5 mii (76,5%), iar celor străine – 51,6 mii de ruble (23,5%)¹⁷. În schimb, în comerțul permanent, preponderența străinilor era evidentă (Tabelul 1).

Tabelul 1. Numărul negustorilor străini, din guberniile interne ruse și din diferite județe ale Basarabiei, ce se ocupau cu comerțul în orașul Chișinău, în anul 1831*

Locul de reședință al negustorilor	Lunile**										În total	Raportul, în %
	I	III	V	VI	VII	VIII	IX	XI	XII			
Imperiul Otoman	2	2	40	6	12	17	16	8	6	109	65,7	
Imperiul Austriac	-	1	6	3	3	1	1	1	1	17	10,3	
Gubernia Herson	-	-	2	2	1	3	-	1	1	10	6,0	
Gubernia Volânia	-	-	1	1	2	1	-	-	1	6	3,6	
Gubernia Podolia	-	-	1	-	1	1	3	-	-	6	3,6	
Gubernia Cernigov	-	-	-	-	1	1	-	1	-	3	1,8	
Gubernia Poltava	-	-	1	-	-	1	-	-	-	2	1,2	
Gubernia Ekaterinoslav	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	0,6	
Gubernia Harkov	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	0,6	
Gubernia Vladimir	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	0,6	
Regiunea Basarabia	1	-	-	2	3	-	-	-	1	7	4,2	
Neidentificați	-	-	1	-	1	-	1	-	-	3	1,9	
În total	3	3	52	14	24	26	22	12	10	166	100,0	
Raportul, în %	1,8	1,8	31,3	8,4	14,5	15,6	13,3	7,2	6,0	100,0	-	

* ANRM, F. 75, inv. 1, d 488, f. 2-2 verso, 8-8 verso, 10-10 verso, 20-20 verso, 22-22 verso, 24-24 verso, 30-33, 34-34 verso, 36-36 verso, 38-38 verso.

** Datele cu referință la negustorii străini și negustorii din guberniile interne ruse ce comercializau mărfuri la iarmarocul Sf. Dumitru din Chișinău (26 octombrie-26 noiembrie) n-au fost incluse, iar datele pentru lunile februarie, aprilie și octombrie lipsesc. În fiecare lună negustorii erau diferiți.

¹⁴ *Ibidem*, f. 53.

¹⁵ Arhiva Istorică de Stat din Rusia (AISR), F. 560, inv. 4, d. 235, f. 1 verso; F. 1152, inv. 1, vol. I, 1822, d. 18, f. 1.

¹⁶ Aplicarea Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia din 17 februarie 1825 a se vedea detaliat în: Valentin Tomuleț, „Politica colonial-comercială a țarismului în Basarabia în anii '20 ai sec. al XIX-lea (în baza „Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia” din 17 februarie 1825)”, *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socio-umane”*, Chișinău, 1999, pp. 256-262.

¹⁷ Arhiva de Stat din regiunea Odesa (ASRO), F. 1, inv. 214, d. 22, a. 1831, f. 2 verso, 3 verso, 4 verso.

Datele din Tabelul 1 confirmă că din cei 166 negustori ce comercializau diferite mărfuri în orașul Chișinău, 109 (65,7%) erau cetățeni turci (majoritatea din Moldova de peste Prut), 17 (10,3%) - din Imperiul Austriac, 30 (17,9%) - diferite gubernii ale Rusiei, 7 (4,2%) - din diferite județe ale Basarabiei și 3 (1,9%) – negustori neidentificați. Majoritatea tranzacțiilor comerciale aveau loc în lunile de vară și toamnă timpurie.

Preponderența negustorilor străini în comerțul permanent al Basarabiei este determinată nu numai de tradițiile și privilegiile existente, dar și de caracterul comerțului. Negustorii străini se ocupau cu comerțul în Basarabia, în fond, în lunile de primăvară și vară, când abundența de furaj crea condiții favorabile pentru cumpărarea la piețe și târguri a vitelor pentru export. Majoritatea negustorilor din guberniile interne ruse soseau în Basarabia în lunile de toamnă, când se terminau iarmaroacele din Ucraina (cele din Harkov), iar țăranii și moșierii basarabeni terminau recoltatul grânelor și aduceau la iarmaroace produsele gospodăriei lor.

7. Atrăși de privilegiile acordate negustorilor basarabeni în urma regulamentului ghilldelor din 26 septembrie 1830¹⁸, precum și de privilegiile acordate orașelor Ismail, Reni și Chișinău¹⁹, mulți negustori străini s-au transferat cu traiul și comerțul în Basarabia, în special în orașul Chișinău, și au primit cetățenia rusă. Izvoarele de arhivă atestă numeroase cazuri de mutare a negustorilor evrei, greci, armeni, austrieci, moldoveni, bulgari, sârbi ș.a. în Basarabia cu adoptarea cetățeniei ruse și înscrierea în ghilldele comerciale. Numai într-un singur an, 1832, au primit cetățenia rusă și s-au mutat cu traiul și comerțul în Chișinău 42 de negustori de peste Prut, majoritatea din ei „cetățeni turci și moldoveni” de diferite etnii – moldoveni, greci, armeni, evrei ș.a. și 2 negustori din Austria și Prusia²⁰. Drept rezultat, în urma politicii colonial-comerciale promovate de țarism, burghezia comercială din Basarabia s-a format, în fond, din ele-

mente alogene, înglobând în rândurile ei atât negustori străini, cât și din guberniile interne ruse.

8. Preponderența alogenilor a continuat să persiste, oricât ar fi de paradoxal, și după aplicarea începând cu 1 ianuarie 1831 a Regulamentului ghilldelor din 26 septembrie 1830. Să exemplificăm. Burghezia comercială în Basarabia s-a constituit ca stare socială, în fond, din alogeni – evrei, greci, armeni, ruși ș.a. și doar parțial din autohtoni – moldoveni. Politica comercială promovată de țarism în Basarabia și particularitățile locale în comerț (dreptul fiecăruia de a se ocupa cu comerțul) au creat condiții favorabile pentru negustorii străini de a se încadra în comerț, iar cei care primeau cetățenia rusă beneficiau de înlesniri și privilegii suplimentare. Îmbogățindu-se de pe seama comerțului, cămătăriei, diverselor activități comercial-industriale, concesiunilor etc., aceștia au fost în stare să se înscrie în ghillde comerciale, drepturile lor fiind determinate de capitalul comercial declarat, care era destul de mare: pentru negustorii de gilda întâi – 50 mii ruble, gilda a doua – 20 mii și gilda a treia – 8 mii ruble în asigurate²¹. Unii moldoveni care, până la 1830, desfășurau activități comerciale (fapt atestat de diferite izvoare de arhivă)²², dar care nu erau atât de bogați ca negustorii străini strămutați în Basarabia sau din guberniile interne ruse, odată cu aplicarea regulamentului ghilldelor și nedispunând de capitalul comercial necesar, au fost nevoiți să se transfere în categoria micii burghezii sau să abandoneze comerțul.

Regulamentul ghilldelor din 26 septembrie 1830 acorda persoanelor încadrate în comerț următoarele scutiri începând cu 1831: scutire de plata taxelor pentru certificatele comerciale pe parcursul primilor 5 ani; pentru următorii 3 ani se încasa o pătrime

²¹ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 426, f. 27, 29, 32-33, 42 verso, 43.

²² În 1814, în orașelul Chilia, din 806 familii (1593 locuitori), 87 (10,8%) se ocupau cu comerțul, inclusiv 42 (48,3%) familii de moldoveni, 18 (20,7%) de ruși, 10 (11,5%) de greci, 7 (0,8%) de bulgari, 5 (0,6%) de ucraineni, 3 (0,3%) de evrei și 2 (0,2%) de țigani (ANRM, F. 5, inv. 3, d. 474, f. 78-109 verso, 11 verso-112). În 1820, în orașelul Tucikov și cetatea Ismail se ocupau cu comerțul 242 de persoane, inclusiv: 28 de nobili, 10 mic-burghezi moldoveni, 42 de ruși, 10 bulgari, 6 ucraineni, 7 armeni, 74 de fețe bisericești și 65 de evrei (М.П. Мунтян. „Экономическое развитие дореформенной Бессарабии”, *Учен. зап. Кишиневского государственного университета*. Т. 117 (ист.), Кишинев, 1971, с. 293). În același an, din numărul total de 86 de persoane care au depus cereri pentru a vinde carne de vită în Chișinău, 48 erau evrei, 32 - bulgari și 6 - moldoveni (ANRM, F. 75, inv. 1, d. 101, f. 43-44 verso).

¹⁸ AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 93-93 verso.

¹⁹ *Ibidem*, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 92-92 verso, 261-263; ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1424, f. 1; ASRO, F. 1, inv. 214, d. 21, 1828, f. 15-20 verso.

²⁰ Valentin Tomuleț, „Activitatea comercială a negustorilor străini la Chișinău în anii '20-'30 ai sec. al XIX-lea”, *Conferința corpului didactico-științific „Bilanțul activității științifice a USM pe anii 1998-1999”. 27 septembrie – 2 octombrie 2000. Rezumatele comunicărilor. Științe socioumane*, Chișinău, 2000, p. 279.

din taxă, iar pentru următorii 2 ani – jumătate din taxă²³. Negustorii din guberniile ruse beneficiau de privilegii doar în cazul când erau înscrși în categoria negustorilor basarabeni până la aplicarea regulamentului²⁴.

Ulterior, conform deciziei Senatului Guvernant din 15 ianuarie 1831, autoritățile fac unele concesii negustorilor din guberniile ruse, de care au beneficiat evreii expulzați din Sevastopol și Nikolaev încă la 20 noiembrie 1828 și statorniciți în Basarabia²⁵. Numai în anii 1831-1835 s-au mutat din aceste orașe în Chișinău, pentru a beneficia de privilegii, 42 de familii (216 persoane) de evrei, dar dacă ținem cont de celelalte orașe din guberniile Podolia, Herson, Ekaterinoslav, Kiev etc. – 252 de familii (961 de persoane), încadrându-se în rândurile negustorilor și micii burghezii comerciale²⁶. Evreii foloseau diferite pretexte pentru a se transfera în Chișinău și a beneficia de înlesnirile de gildă. Drept exemplu, Duma orașenească din Chișinău a discutat, la 24 octombrie 1832, cererea depusă la 23 martie de negustorul evreu din Bahcisarai Leib Abramovici Berg și fiii săi Abram și Gerșco, în care cereau să fie înscrși în categoria negustorilor de gilda a treia din oraș, pentru a beneficia de privilegii în baza legii din 20 noiembrie 1828 și ucazului din 20 decembrie 1830, sub acel motiv că ei s-au ocupat cu comerțul în Sevastopol, iar în Bahcisarai au fost înregistrați doar temporar²⁷.

Influența negativă pe care a avut-o politica comercială a țarismului asupra procesului constituirii burghezii comerciale naționale consta nu doar în

faptul că a creat condiții favorabile pentru statornicirea în Basarabia și constituirea alogenilor în stare socială-comercială. În baza aceluiași regulament din 26 septembrie 1830 al gildelor, țărănimea comercială, ce era împărțită în patru categorii, era impusă să dispună obligatoriu de același capital comercial, de aceleași îndatoriri și obligațiuni fiscale, ca și negustorii de gildă²⁸. Prin urmare, povara de bază a îndatoririlor fiscale era îndreptată împotriva stărilor de jos (mici meșteșugari, negustori și țărani), din rândurile cărora putea să se formeze burghezia comercială în Basarabia. Nu întâmplător, numărul țărânimii comerciale în Basarabia era destul de mic²⁹.

Pentru a înțelege, la început, evoluția numerică a burghezii comerciale din Chișinău urmează să constatăm că în momentul aplicării în provincie a structurii de gildă, în capitală, conform datelor statistice din 1829, se numărau aproximativ 350 de comercianți, în afară de cei mărunți, care nu erau divizați în ghilde³⁰. La acel moment, în capitală nu erau case și companii comerciale care ar fi aparținut negustorilor locali, dar nici celor străini.

În determinarea dinamicii numerice a burghezii comerciale din Chișinău un rol important revenea certificatelor comerciale eliberate de Duma orașenească pentru declararea capitalului comercial. Analiza acestor izvoare, sistematizate în Tabelul 2, scoate în evidență procesele ce aveau loc în cadrul acestei stări sociale după adoptarea Regulamentului gildelor din 26 septembrie 1830.

Tabelul 2. Dinamica certificatelor comerciale puse la dispoziție de Duma orașenească din Chișinău burghezii comerciale în anii 1831-1855*

Anii	Categorii gildei			Numărul total	În medie anual	Numărul de certificate comerciale (în %) față de 1831-1835
	I	II	III			
1831-1835	24	133	1569	1726	345	100,0
1836-1840	15	83	1110	1208	242	70,9
1841-1845	58	160	1166	1384	277	80,2
1846-1850	51	192	1151	1394	279	80,8
1851-1855	51	166	1241	1458	292	84,5

* Tabelul a fost alcătuit în baza datelor sistematizate cu privire la certificatele comerciale eliberate burghezii comerciale de Duma orașenească din Chișinău în anii 1831-1855 (ANRM, F. 75, inv. 1, d. 474, 526, 528, 576, 619, 674, 753, 810, 888, 906, 1033, 1130, 1157, 1197, 1245, 1307, 1377, 1438, 1575, 1606, 1618, 1625, 1665, 1694, 1722, 1723, 1751, 1755).

²³ AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 93-93 verso.

²⁴ *Ibidem*, f. 93 verso-94.

²⁵ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 370, f. 4-8.

²⁶ *Ibidem*, F. 75, inv. 1, d. 1485, f. 5-5 verso.

²⁷ *Ibidem*, d. 527, f. 1.

²⁸ *Ibidem*, d. 298, f. 17.

²⁹ În 1831-1840 au fost eliberate 114 certificate comerciale țărânești de categoria a treia și 22 de categoria a patra, iar în 1849-1853 doar 54 certificate de categoria a treia și 32 de categoria a patra (AISR, F. 571, inv. 1, d. 349, f. 27, 51, 69, 108, 152, 183, 210, 237, 260, 293; d. 351, f. 26 verso-27, 54 verso-55, 81 verso).

³⁰ ANRM, F. 75, inv. 1, d. 426, f. 38.

Datele din Tabelul 2 confirmă că burghezia comercială din Chișinău era constituită în mare parte din negustori de gilda a treia. Numărul negustorilor a crescut considerabil îndeosebi între anii 1831 și 1835, deoarece în această perioadă ei au fost scutiți completamente de plata taxei pentru certificatele comerciale. După 1835, când negustorii au fost impuși să plătească o pătrime din taxă, iar în ultimii doi ani – jumătate, numărul certificatelor comerciale s-a micșorat brusc. Conform altor izvoare, numărul negustorilor de gildă din Chișinău s-a micșorat de la 319 în 1835 până la 271 în 1836 și 227 în 1842. Abia începând cu anul 1843, numărul negustorilor a început din nou să crească³¹. Dacă luăm în considerație întreaga perioadă de 25 de ani, constatăm că numărul certificatelor comerciale s-a micșorat (cu mici oscilații) de la 1726 în primii cinci ani până la 1458 certificate în ultimii cinci ani.

Autoritățile regionale scriau că reducerea numărului de negustori de gildă din Chișinău se lămurește prin faptul că în perioada anilor de înlesniri mulți au manifestat dorința de a se înscrie în categoria negustorilor de gildă, în special doar pentru a obține acest titlu, neavând nici capitaluri necesare, nici capacități și nici deprinderi caracteristice stării burgheziei comerciale și comerțului propriu-zis³². Când în 1835 a fost anulată scutirea pentru achitarea taxelor pentru certificatele comerciale, negustorii din Chișinău fiind astfel impuși să achite o pătrime din taxă, mulți din ei au fost nevoiți să se reîncadreze în starea socială anterioară de mic-burghez și să se ocupe cu comerțul mărunț. Despre aceasta ne demonstrează destul de elocvent datele din Tabelul 2: numărul de certificate comerciale eliberate în anii 1836-1840 s-a redus față de anii 1831-1835 cu 30%; în anii următori numărul negustorilor de gildă a început din nou ușor să crească, neatingând însă cifra înregistrată în anii 1831-1835. De regulă, limitarea privilegiilor privind achitarea taxelor pentru certificatele comerciale a contribuit la reducerea numărului negustorilor de gildă, însă, după cum constatau autoritățile regionale, nu și a numărului de comercianți încadrați cu adevărat în comerț.

Datele privind dinamica numerică a burgheziei comerciale din Chișinău stabilite în baza certificatelor comerciale pot fi analizate în raport cu alte date, ce privesc capitalul comercial declarat, care, deși puțin variază, denotă aceeași tendință specifică perioa-

dei de 10 ani pentru care burgheziei comerciale i-au fost acordate privilegiile prin Regulamentul de gildă din 26 septembrie 1830. Aceste date sunt sistematizate în Tabelul 3.

Datele din Tabelul 3 denotă micșorarea numărului de negustori de gildă în a doua jumătate a anilor '30: de la 24 certificate comerciale pentru negustorii de gilda întâi în anii 1831-1835 la 16 certificate comerciale în 1836-1840; de la 133 la 78 – pentru negustorii de gilda a doua și de la 1382 la 1162 – pentru negustorii de gilda a treia. Autoritățile regionale constatau că micșorarea numărului negustorilor de gildă are loc proporțional cu majorarea taxei pentru certificatele comerciale³³.

În pofida privilegiilor acordate de Regulamentul de gildă din 26 septembrie 1830, burghezia comercială din Basarabia a cunoscut o puternică concurență din partea negustorilor străini și din alte orașe ale Rusiei. Pentru a submina pozițiile negustorilor străini și din guberniile interne ruse, negustorii locali se plâneau administrației regionale că negustorii străini și cei din alte orașe nu achită prestații și prin aceasta le cauzează mari prejudicii³⁴.

Micșorarea numărului negustorilor de gildă în a doua jumătate a anilor '30 ai sec. al XIX-lea a impus administrația regională să acorde noi înlesniri și privilegiile negustorilor din Chișinău. În aprilie 1838 ministrul de Interne susține, în corespondența cu ministrul de Finanțe, E.F. Kankrin, propunerea guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei, M.S. Voronțov, de a acorda locuitorilor orașului Chișinău noi privilegiile comerciale, deoarece în capitală s-a concentrat aproape tot comerțul interior din regiune și prin aceasta „merită o atenție și un stimul deosebit pentru dezvoltarea și extinderea comerțului și industriei, atât a celei meșteșugărești, cât și a celei de fabrică”³⁵. Propunerea contelui M.S. Voronțov a fost susținută de administrația imperială și prin decizia Senatului Guvernant din 11 august 1839 orașenilor înstăriți, îndeosebi burgheziei comerciale, li s-au acordat noi privilegiile³⁶.

³³ *Ibidem*, p. 229-230.

³⁴ ANRM, F. 6, inv. 2, d. 370, f. 186-187.

³⁵ AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 252.

³⁶ Conform decretului, locuitorii orașului Chișinău care au construit sau au cumpărat, începând cu 1 ianuarie 1836 sau în decursul perioadei de privilegii, clădiri sau întreprinderi comercial-industriale, inclusiv uzine, fabrici, prăvălii, erau scutiți pentru anii 1840-1850 de plata impozitelor de gildă. În cazul în care clădirile sau întreprinderile comercial-industriale procurate sau construite valorau mai mult

³¹ „Город Кишинев”, in *ЖМВД*, СПб, 1845, т. II, с. 228.

³² *Ibidem*, p. 229.

Tabelul 3. Dinamica numerică a burgheziei comerciale din Chișinău și valoarea capitalului comercial declarat (în mii ruble asignate) în anii 1831-1840*

A n i i	Categorია ghildei						Numărul și valoarea totală		Raportul, în %, față de 1831	
	I		II		III		Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului	Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului
	Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului	Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului	Numărul certificatelor comerciale	Valoarea capitalului				
1831	5	250	16	320	291	2328	312	2898	100,0**	100,0**
1832	5	250	22	440	253	2024	280	2714	89,7	93,7
1833	6	300	30	600	270	2160	306	3060	98,4	105,6
1834	5	250	32	640	296	2368	333	3258	106,7	112,4
1835	3	150	33	660	272	2176	308	2986	98,7	103,0
În total	24	1200	133	2360	1382	11056	1539	14916	55,1	56,1
1836	2	100	20	400	243	1944	265	2444	84,9	80,9
1837	2	100	16	320	256	2048	274	2468	87,8	85,2
1838	4	200	15	300	253	2024	272	2524	87,2	87,1
1839	2	100	13	260	214	1712	229	2072	73,4	71,5
1840	6	300	14	280	196	1568	216	2148	69,2	74,1
În total	16	800	78	1560	1162	9296	1256	11656	44,9	43,9
Numărul și valoarea totală	40	2000	211	3920	2544	20352	2795	26572	100,0	100,0
Raportul, în %	1,4	7,6	7,6	14,8	91,0	76,9	100,0	100,0	-	-

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 474, f. 50-50 verso, 98-98 verso; d. 830, f. 50-51; d. 874, f. 89-89 verso; d. 2135, f. 142-143; d. 2594, f. 65; F. 75, inv. 1, d. 528, f. 21-72 verso; d. 632, f. 1-558; d. 528, f. 21-72 verso; d. 888, f. 2-2 verso.

** În tabel, cifra 100,0% este acceptată convențional, servind drept punct de pornire pentru studiarea evoluției numărului certificatelor comerciale și a valorii capitalului comercial față de 1831.

Cele mai ample și veridice date privind componența etnică a burgheziei comerciale din Basarabia se referă la burghezia comercială din Chișinău și sunt depozitate în fondul „Duma orășenească din Chișinău”. Aceste date includ cererile depuse de negustori pentru a fi înscrși în ghidele comerciale. Alături de capitalul comercial declarat conform ghidei comerciale, negustorul indica în cererea depusă vârsta sa și a membrilor familiei sale, apartenența etnică sau confesională. Datele referitor la apartenența etnică a negustorilor din Chișinău la sfârșitul anilor '30 – începutul anilor '40 ai sec. al XIX-lea sunt sistematizate în Tabelul 4.

Datele Tabelului 4 confirmă cu lux de amănunte că în comerțul capitalei rolul de bază revenea evreilor, ce dețineau 33,2% din numărul certificatelor comerciale eliberate de Duma orășenească din Chișinău, velicorușilor – 19,4%, grecilor – 17,6%, bulgarilor – 14,8%, armenilor – 5,6% și moldovenilor – 3,5%. Rolul celorlalte etnii în comerțul din Chișinău era neînsemnat. Este semnificativ faptul că dacă pentru negustorii evrei, velicoruși, greci, bulgari și armeni este caracteristică o situație cât de cât stabilă, pentru moldoveni este specifică tendința de reducere a numărului de negustori, ceea ce corespunde scopului politicii comerciale promovate de țarism în Basarabia.

de 10000 rub., proprietarilor acestora li se acorda dreptul negustorilor de ghilda întâi, mai mult de 5000 rub. – dreptul negustorilor de ghilda a doua, mai mult de 1000 rub. – dreptul negustorilor de ghilda a treia. Negustorii primelor două ghilde căpătau dreptul de a se ocupa cu comerțul și meșteșugăritul fără achitarea taxelor în toate guberniile din Novorosia, iar în celelalte gubernii – cu achitarea taxelor. Privilegiile pentru negustorii de ghilda a treia se limitau doar la orașul și județul Chișinău (AISR, F. 571, inv. 5, d.

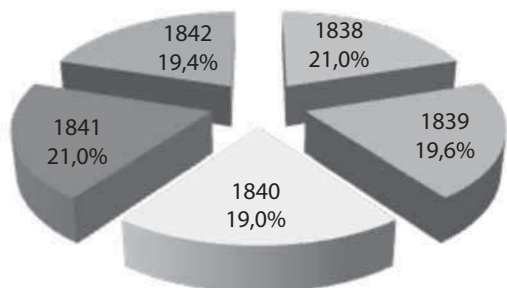
769, f. 261-263; ANRM, F. 3, inv. 1, d. 1424, f. 1). În iulie 1845, de aceste privilegii puteau beneficia și nobilii „care, ocupându-se cu comerțul, vor fi obligați să se înscrie în ghilde, vor cumpăra sau vor construi în Chișinău clădiri, a căror valoare se va încadra în sumele fixate de ucazul din 1 ianuarie 1836” (ANRM, F. 2, inv. 1, d. 3643, f. 19 verso). Conform dispoziției Consiliului de Miniștri din 31 octombrie 1849, aceste privilegii au fost prelungite până în 1860 (AISR, F. 571, inv. 5, d. 769, f. 300-303).

Tabelul 4. Dinamica numerică și componența etnică a burgheziei comerciale din Chișinău și numărul certificatelor comerciale eliberate la sfârșitul anilor '30 – începutul anilor '40 ai sec. al XIX-lea*

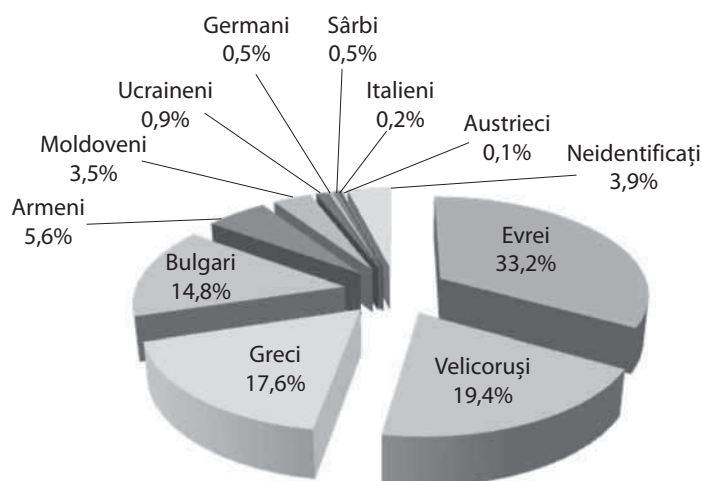
Anii	Aparținerea etnică												Numărul total	Raportul, în %
	Evrei	Velicoruși	Greci	Bulgari	Armeni	Moldoveni	Ucraineni	Germani	Sârbi	Italieni	Austrieci	Neidentificați		
	Numărul certificatelor comerciale eliberate													
1838	53	49	40	33	12	12	4	1	-	-	-	17	221	21,0
1839	67	39	35	34	11	11	2	1	-	-	1	6	207	19,6
1840	71	44	35	28	12	7	1	2	-	-	-	-	200	19,0
1841	80	40	40	29	12	4	1	1	1	1	-	12	221	21,0
1842	79	33	35	32	12	3	2	-	2	1	-	6	205	19,4
În total	350	205	185	156	59	37	10	5	3	2	1	41	1054	100,0
Raportul, în %	33,2	19,4	17,6	14,8	5,6	3,5	0,9	0,5	0,3	0,2	0,1	3,9	100,0	-

*ANRM, F. 75, inv.1, d. 752, f. 1-233 verso; d. 754, f. 151-151 verso, 211-211 verso, 229-229 verso, 290, 334-334 verso; d. 810, f. 391-398; d. 860, f. 1-200; d. 892, f. 1-279; d. 957, f. 1-501.

Dinamica numerică a burgheziei comerciale din Chișinău (în %) la sfârșitul anilor '30 – începutul anilor '40 ai sec. al XIX-lea

Componența etnică a burgheziei comerciale din Chișinău (în %) la sfârșitul anilor '30 – începutul anilor '40 ai sec. al XIX-lea

Acordarea privilegiilor de 10 ani negustorilor din Basarabia conform Regulamentului gildelor din 26 septembrie 1830, îndeosebi eliberarea de taxa pentru certificatele comerciale în primii 5 ani și acordarea dreptului negustorilor de gilda a treia la comerțul exterior, a permis încadrarea în comerț a tuturor stărilor sociale, indiferent de apartenența etnică – inclusiv a moldovenilor. Limitarea privilegiilor în următorii 5 ani și acordarea de noi privilegii (conform decretului Senatului Guvernantdin 11 august 1839), care necesitau mari investiții capitale (iar de acestea puteau beneficia doar negustorii angroșiști bogați), au limitat în mare parte posibilitățile și șansele moldovenilor de a se încadra în categoria negustorilor de gildă.

În scopul de a verifica datele extrase din cererile înaintate de negustorii Dumei orășenești din Chișinău de a fi înscrși în gildele comerciale și pentru a declara capitalul comercial, vom încerca să le comparăm cu datele statisticii oficiale, culese de poliția orășenească pentru a le prezenta guvernatorului Basarabiei, în scopuri fiscale și pentru întocmirea rapoartelor anuale (Tabelul 5).

Datele Tabelului 5 confirmă că statistica oficială împărțea, de regulă, burghezia comercială din Basarabia în creștini³⁷ și evrei, indicând (în scopuri fisca-

³⁷ Izvoarele de arhivă, pentru anii '30-'60 ai sec. al XIX-lea, îi indică separat doar pe negustorii evrei, greci și armeni, iar celelalte etnii, inclusiv moldovenii, erau incluși în catego-

Tabelul 5. Dinamica numerică și componența etnică a burgheziei comerciale din Chișinău la 1838*

Categoría gildei	Conform statisticii oficiale				Numărul total		Conform cererilor depuse de negustori în Duma orășenească										Numărul total	Raportul, în %
	„Creștini”		Evrei				Evrei	Velicoruși	Greci	Bulgari	Armeni	Moldoveni**	Ucraineni	Germani	Negustori a căror etnie nu era indicată***			
	Conform capitalului comercial	Persoane de gen masculin	Conform capitalului comercial	Persoane de gen masculin														
Ghilda I	1	1	1	2	2	3	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	0,5
Ghilda a II-a	7	15	5	11	12	26	3	2	2	–	–	–	–	–	–	3	10	4,5
Ghilda a III-a	161	396	68	227	229	623	49	47	38	33	12	12	4	1	14	210	95,0	
Numărul total	169	412	74	240	243	652	53	49	40	33	12	12	4	1	17	221	100,0	
Raportul, în %	69,5	63,2	30,5	36,8	100,0	100,0	24,0	22,2	18,1	14,9	5,4	5,4	1,8	0,4	7,8	100,0	–	

* ANRM, F. 75, d. 752, f. 1-233 verso; d. 754, f. 251-151 verso, 211-211 verso, 229-229 verso, 290, 334-334 verso.

** Negustorii moldoveni: Ioan Bulatov, Constantin Vasiliu, Todor Gaje, Agafia Daranuța, Nicolai Ioanov, Tudor Cucira, Anastasia Matranova, Ivan Parfentii, Fedosei Țaran, Ion Țanțuc, Dementii Iurașa, Tudor Adascalii.

*** În cererile adresate Dumei orășenești din Chișinău unui negustori nu specificau apartenența lor etnică, dar scriau că fac parte din categoria creștinilor..

le) și numărul de suflete de gen masculin. Conform acestor date, în Basarabia, în 1838 erau încadrați în comerț 169 de negustori creștini (1 negustor de ghilda întâi, 7 – de ghilda a doua și 161 – de ghilda a treia) și 74 de negustori evrei (1 negustor de ghilda întâi, 5 – de ghilda a doua și 68 – de ghilda a treia). Prin urmare, preponderența negustorilor creștini în comerțul Basarabiei este evidentă (69,5%).

Datele depistate din cererile depuse de negustori în Duma orașenească pentru înscrierea în ghidele comerciale, deși nu coincid totalmente cu statistica oficială din considerente de ordin obiectiv (lipsește date privind cetățenii de onoare și negustorii din alte orașe și din guberniile interne ruse ce au declarat capitalul comercial în Chișinău; unele cereri puteau să se piardă etc.), elucidează aceeași tendință și schimbări în dinamica numerică și componența etnică a burgheziei comerciale din capitală. În schimb, cererile depuse de negustori în Duma orașenească din Chișinău ne dau posibilitatea să studiem componența etnică a negustorilor și stratificarea lor conform ghidele comerciale. În baza acestor date, în 1838, în comerțul din Chișinău un rol important revenea evreilor (24%), velicorușilor (22,2%), grecilor (18,1%), bulgarilor (14,9%), armenilor (5,4%) și moldovenilor (5,4%).

Același izvor este semnificativ și prin faptul că ne dă posibilitatea să analizăm aportul fiecărei etnii în ghidele comerciale, iar – prin aceasta – să apreciem ponderea lor în comerțul capitalei, să determinăm nivelul de avere, sursele venitului și meseria practică (Tabelul 6).

Datele din Tabelul 6 confirmă că în ghidele negustorești ale burgheziei comerciale din capitală, la sfârșitul anilor '30 – începutul anilor '40 ai sec. al XIX-lea, rolul de bază aparținea negustorilor alogeni, și anume în ghilda întâi: evrei – 52,4%, velicoruși – 38,1%, greci și bulgari – câte 4,8%; în ghilda a doua: evrei – 61,4%, velicoruși – 13,6%, greci – 11,4%, bulgari – 4,5%, armeni – 3,4%; și în ghilda a treia: evrei – 30,2%, velicoruși – 19,6%, greci – 18,4%, bulgari – 16%, armeni – 6%, iar moldoveni doar 3,9%. Dar dacă ținem cont și de negustorii a căror etnie nu a fost identificată, dar care făceau parte din categoria „creștinilor”, putem constata că ponderea negustorilor alogeni poate fi și mai mare. Faptul că negustorii evrei, velicoruși, greci, bulgari și armeni

ria negustorilor „creștini”. Alteori, în categoria „creștinilor” erau incluși grecii și armenii, iar separat erau indicați doar evreii.

erau înscriși în toate ghidele comerciale demonstrează că anume din rândurile acestor etnii se forma burghezia comercială bogată, angrosistă, de ghilda întâi și a doua. Moldovenii, care dețineau poziții neînsemnate în comerțul capitalei, nu erau în stare să reziste concurenței negustorilor bogați alogeni și nu puteau să se constituie într-o stare socială aparte.

Despre aceasta ne confirmă destul de elocvent gradul de încadrare în comerțul capitalei a moldovenilor pe parcursul celor 5 ani deja examinați (Tabelul 7).

Datele din Tabelul 7 denotă o prezență permanentă în comerț în acești ani doar a doi negustori – Nicolai Ioanov și Ion Țanțuc, o prezență aproape permanentă încă a trei negustori – Tudor Adascalitș, Ioan Bulatov și Tudor Gaje. Ceilalți negustori, după adoptarea decretului Senatului Guvernământ din 11 august 1839, ce acorda negustorilor și industriașilor din capitală diverse privilegii în schimbul unor investiții serioase în dezvoltarea comerțului orașenesc, au fost nevoiți să se transfere în categoria micii burghezii.

Izvoarele de arhivă atestă tentativa de încadrare în categoria negustorilor de ghildă și a altor moldoveni (în 1839-1840 – Anton Croitor, Ivan Danilov ș.a.), dar sumele mari necesare pentru declararea capitalului comercial și concurența puternică din partea negustorilor evrei, greci, armeni și a celor din guberniile interne ruse reduceau la minimum această tentativă.

Analiza componenței etnice și a dinamicii numerice a burgheziei comerciale la începutul anilor '60 ai sec. al XIX-lea dovedește despre creșterea ponderii negustorilor evrei în comerțul din Chișinău (Tabelul 8).

Datele Tabelului 8 denotă că în comerțul din Chișinău rolul de bază îl dețineau negustorii evrei, care alcătuiau 55,2% din numărul total de negustori, după care urmau: grecii (13,8%), bulgarii (13,5%), velicorușii (9,1%), armenii (3,4%), moldovenii (1,9%), ucrainenii (0,9%) și negustorii a căror etnie n-a fost identificată (2,2%).

Este semnificativ faptul că la începutul anilor '60 ai sec. al XIX-lea se reduce brusc numărul negustorilor care beneficiau de avantaje, aceasta în pofida faptului că orașul Chișinău beneficia, din 1860, de anumite privilegii alături de orașele Soroca, Orhei, Bender și Akkerman. Numărul redus al negustorilor armeni, evrei, bulgari și greci care beneficiau de privilegii se lămurește prin faptul că aceștia s-au stabilit cu traiul în orașele Basarabiei (în special în Chișinău și în orașele porturi Ismail, Chilia, Reni și

Tabelul 6. Dinamica numerică și componența etnică a burgheziei comerciale din Chișinău (conform certificatelor comerciale) în anii 1838-1842*

Anii	Apartenența etnică																												Numărul total			
	Evrei				Velicoruși				Greci				Bulgari				Armeni				Moldoveni				Celelalte etnii							
	Categorია ghildei																															
	I	II	III	Total	I	II	III	Total	I	II	III	Total	I	II	III	Total	I	II	III	Total	I	II	III	Total	I	II	III	Total	I	II	III	Total
1838	1	3	49	53	-	2	47	49	-	2	38	40	-	-	33	33	-	-	12	12	-	-	12	12	-	3	19	22	1	10	210	221
1839	2	5	60	67	-	1	38	39	-	2	33	35	-	-	34	34	-	-	11	11	-	-	11	11	-	2	8	10	2	10	295	207
1840	2	4	65	71	1	2	41	44	-	2	33	35	1	-	27	28	-	-	12	12	-	-	7	7	-	-	3	3	4	8	188	200
1841	2	19	59	80	4	3	32	40	-	3	37	40	-	1	28	29	-	1	11	12	-	-	4	4	-	-	16	16	6	28	187	221
1842	4	23	52	79	3	4	27	33	1	1	33	35	-	3	29	32	-	1	11	12	-	-	3	3	-	1	10	11	8	32	165	205
Total	11	54	285	350	8	12	185	205	1	10	174	185	1	4	151	156	-	2	57	59	-	-	37	37	-	6	56	62	21	88	945	1054
În %	3,2	15,4	81,4	100	3,9	5,9	90,2	100	0,5	5,4	34,1	100	0,6	2,6	96,8	100	-	3,4	96,6	100	-	-	100	100	-	9,7	90,3	100	2,0	8,3	89,7	100
Raportul, în %, față de numărul total	52,4	61,4	30,2	33,2	38,1	13,6	19,6	19,4	4,8	11,4	18,4	17,6	4,8	4,5	16,0	14,8	-	2,3	6,0	5,6	-	-	3,9	3,5	-	6,8	5,9	100	100,0	100,0	100,0	100,0

* ANRM, F. 75, inv. 1, d. 752, f. 1-233 verso; d. 754, f.151-151 verso, 211-211 verso, 229-229 verso, 290, 334-334 verso; d. 810, f. 391-398; d. 860, f. 1-200; d.892, f. 1-279; d. 957, f. 1-501.

Tablelul 7. Numărul certificatelor comerciale acordate negustorilor moldoveni de gilda a treia încadrați în comerțul din Chișinău în anii 1838-1842*

Numele, prenumele	Încadrați în comerț comparativ cu anul 1838					Numărul total de certificate	Raportul, în %
	1838	1839	1840	1841	1842		
Nicolai Ioanov	+	+	+	+	+	5	15,1
Ion Țanțuc	+	+	+	+	+	5	15,1
Tudor Adascalii	+	+	+	-	+	4	12,1
Ioan Bulatov	+	+	+	+	-	4	12,1
Tudor Gaje	+	-	+	+	-	3	9,1
Constantin Vasiliu	+	+	-	-	-	2	6,1
Tudor Cucirca	+	+	-	-	-	2	6,1
Feodosii Țaran	+	+	-	-	-	2	6,1
Demente Iurașa	+	+	-	-	-	2	6,1
Agafia Daranuța	+	+	-	-	-	2	6,1
Anastasia Matronova	+	-	-	-	-	1	3,0
Ivan Parfentev	+	-	-	-	-	1	3,0
Total	12	9	5	4	3	33	89,2
Negustorii încadrați în comerț pe parcursul anilor	-	2**	2	2***	-	-	40,8
Numărul total	12	11	7	4	3	37	100,0

* ANRM, F. 75, inv. 1, d. 752, f. 1-233 verso; d. 754, f. 151-151 verso, 211-211 verso, 229-229 verso, 290, 334-334 verso; d. 810, f. 391-398, d. 860, f. 1-200; d. 892, f. 1-279; d. 957, f. 1-501.

** Anton Croitor și Burdujeva, văduva lui Zaițev.

*** Ivan Danilov și Burdujeva, văduva lui Zaițev.

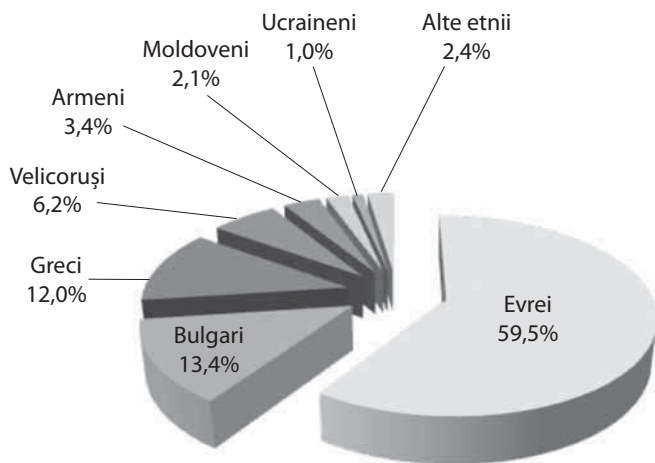
Tablelul 8. Componența etnică a burgheziei comerciale din Chișinău la 1863*

Categorii gildei	Aparținerea etnică								Numărul total	Raportul, în %
	Evrei	Bulgari	Greci	Velicoruși	Armeni	Moldoveni	Ucraineni	Alte etnii**		
Plăteau impozite										
I	1	-	1	-	-	-	-	-	2	0,7
II	6	2	2	4	1	-	-	-	15	5,1
III	166	37	32	14	9	6	3	7	274	94,2
Total	173	39	35	18	10	6	3	7	291	91,2
Raportul, în %	59,5	13,4	12,0	6,2	3,4	2,1	1,0	2,4	100,0	-
Beneficiarii de privilegii										
I	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
II	1	2	3	1	1	-	-	-	8	28,6
III	2	2	6	10	-	-	-	-	20	71,4
Total	3	4	9	11	1	-	-	-	28	8,2
Raportul, în %	10,7	14,3	32,1	39,3	3,6	-	-	-	100,0	-
Numărul total	176	43	44	29	11	6	3	7	319	100,0
Raportul, în %	55,2	13,5	13,8	9,1	3,4	1,9	0,9	2,2	100,0	-

* ANRM, F. 134, inv. 3, d. 1431, f. 4-50 verso, 93-157.

** Aparținerea etnică a 7 negustori nu era indicată. În compartimentul „aparținerea etnică” era indicat – „romano-catolici” și „luterani”.

Compozența etnică a burghezii comerciale din Chișinău (în %), care plăteau impozite, la 1863*

Akkerman) în primii ani după anexarea Basarabiei la Rusia și aveau case proprii, prăvălii, deci nu puteau beneficia de unele privilegii acordate negustorilor ce urmau să aloce bani în bunuri imobiliare.

În 1863, în Chișinău, din 319 negustori beneficiau de privilegii doar 28 (8,2%). Cum și era de așteptat, cota negustorilor alogeni care beneficiau de privilegii era absolută: velicoruși – 39,3%, greci – 32,1%, bulgari – 14,3%, evrei – 10,7% și armeni – 3,6%. Din cei 6 negustori moldoveni de ghilda a treia: Fiodor Adascalîț, Sava Balan, Nicolae Constantinov, Gheorghe Graciov, Fiodor Moscalov și Ion Chendrea, niciunul nu beneficia de avantaje. Se reduce numărul negustorilor mari angroșiți de ghilda întâi și a doua, care constituiau doar 7,8% din numărul total de negustori.

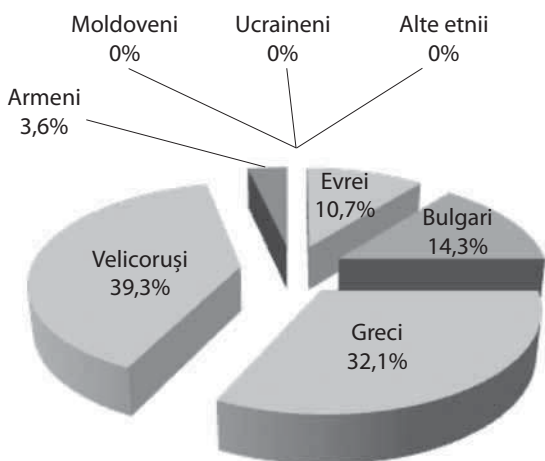
Prin urmare, doar în baza acestor exemple putem constata că burghezia comercială din Chișinău s-a constituit ca stare socială în fond din alogeni, majoritatea cărora au imigrat atât din țările străine, cât și din guberniile interne ruse, până și după anexarea acestui teritoriu la Imperiul Rus.

Analiza izvoarelor inedite de arhivă ne permite să conchidem că burghezia comercială basarabeană s-a format în mod succesiv, fiind destul de neomogenă din punct de vedere etnic și social.

Țarismul, promovând o politică colonială, protejând interesele și afacerile propriei burghezii, fiind interesat, în același timp, în valorificarea cât mai rapidă a teritoriului nou-anexat, susține și protejează negustorii străini (care primeau cetățenia rusă) și din guberniile interne ruse ca aceștia să treacă cu traiul în Basarabia, să se stabilească și să se constituie ca stare socială. Măsurile întreprinse de țarism până la suprimarea în 1831 a cordonului sanitaro-vamal de la Nistru și unificarea vamală a regiunii cu Rusia au contribuit direct la consolidarea pe piața basarabeană a pozițiilor negustorilor alogeni – greci, armeni, evrei, bulgari, ruși, ucraineni etc., a căror majoritate s-a transferat de peste hotare sau din guberniile interne ruse.

Toate acestea demonstrează că instituțiile administrative imperiale s-au implicat direct în procesul de constituire a acestei stări sociale, căutând să o dirijeze, pentru a evita orice posibilitate de constituire a unei burghezii comerciale naționale, contribuind în mod direct la crearea în Basarabia a unei burghezii comerciale cosmopolite.

Compozența etnică a burghezii comerciale din Chișinău (în %), care beneficiau de privilegii, la 1863

SUMMARY

In the present article, on the basis of archival sources, the author analyses the ethnical composition of the commercial bourgeoisie from Chisinau in the first half of the 19th century. The author ascertains that the commercial bourgeoisie from Chisinau formed, as that from the whole Bessarabia, in a successive way, being enough inhomogeneous from the ethnical and social points of view. The implication of the imperial administration in the intricate and contradictory process of the genesis and constitution of the Bessarabian commercial bourgeoisie, by means of application, starting from January 1st 1831, of the guild structure and of the measures undertaken in commercial policy, deepens much more this inhomogeneity. Even though the privileges granted for a 10 year term to the merchants from Bessarabia, according to the Regulation of guilds, allowed implication in the commerce of all the social categories, without differentiation by ethnical appurtenance, the necessity to declare the commercial capitals, based upon which the traders should have been enlisted in the category of the commercial guilds, reduced mostly the possibilities of the Moldavians to enrol into the category of the guild merchants.

Not being well structured and not composing an ethnical category nationally integrated, the commercial bourgeoisie

from Chisinau borrowed and included, in an inevitable mode, in the course of years, allogenic elements from within the communities of Jews, Greeks, Armenians, Bulgarians, Russians, Ukrainians, etc., which would become the dominant commercial element.

Even though the Jews held an important spot in the Bessarabian commerce, the main role among wholesale merchants of the first and the second guild accrued to the Greeks, "Christians" and Armenians. The Jews dealt, ordinarily, with petty trade, most of them being wangers.

Therefore, by promoting a colonial policy in Bessarabia, obviously protecting the dealings of its own bourgeoisie or of that invited in the region and stimulating it, by means of the granted advantages and even privileges, to assert and constitute itself as a social class, the tsarism distanced much more the incipient elements of the national commercial bourgeoisie (especially due to the commercial activity of the Jews) from the privileged and dominant allogenic elements. Thus, by promoting such a policy, the tsarism hampered and stopped the process of formation and constitution of a national commercial bourgeoisie, superseding it from the possibility to exert economical functions, replacing it with allogenic, mostly from within the newcomers to Bessarabia.